

Sisällönkuvailijoiden ja tiedonhakijoiden huomioiminen yleisontologian (YSO) kehitystyössä

14.5.2014

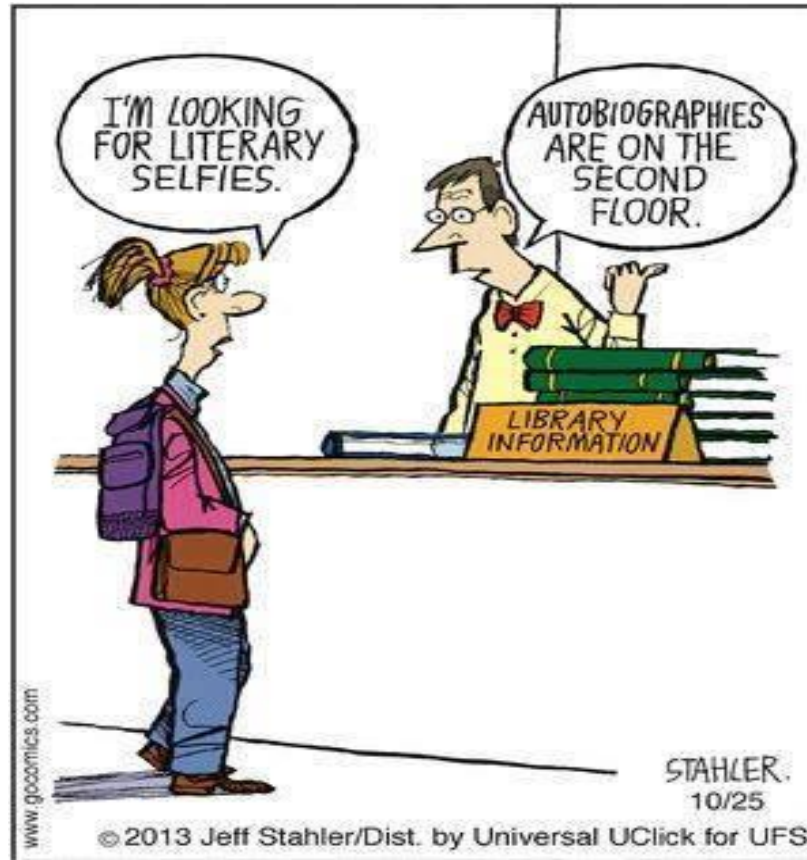
Susanna Nykyri

susanna.nykyri@helsinki.fi

Sisältö

- **Lähtökohta**
- **Keskeiset periaatteet ja tavoitteet**
- **YSON sisällöllisen kehittämisen tilanne**
- **Sidosryhmien kokemuksista, käytännöistä ja toiveista**
- **Jaettu tavoitetila?**

Yhteinen kieli

... > henkiset tuotokset > kulttuuriset tuotokset > teokset > kirjalliset teokset > muistelmat

KÄYTETTÄVÄ TERMI:

muistelmat

TYYPPI ⓘ

Käsite

YLÄKÄSITE ⓘ

kirjalliset teokset

ASSOSIATIIVISET KÄSITTEET ⓘ

autofiktio
elämäkerrat
elämänhistoria
henkilöhistoria
muistelu
muistitieto

KORVATUT TERMIT ⓘ

autobiografiat
omaelämäkerrat

KUULUU RYHMÄÄN ⓘ

52 Historia
87 Kirjallisuus

MUUNKIELISET TERMIT ⓘ

memoarer (sv)
memoirs (en)
självbiografier (sv, korvattu)
autobiografier (sv, korvattu)

URI

<http://www.yso.fi/onto/yso/p8111>

Jos eri sovellusalat ja niillä toimivat organisaatiot käyttävät tiedon indeksoinnissa **samoja käsitetunnisteita (URI) samoista asioista**, niin järjestelmien integrointi helpottuu.

YSON ja YSO-työn luonne 1/2

- **1) yleinen 2) suomalainen 3) ontologia**
- **KK:n kehitystyössä keskiössä sanaston ajateltu käyttötarkoitus -> lisään temaattisuutta ja intuitiivisuutta**
- **kuitenkin monikielinen ja kattaa asiasanastoltaan esim. Fennicaan sisällönkuvailtavat väitöskirjat**

YSON ja YSO-työn luonne 2/2

- tavoite ei ole kattaa kaikenlaisia tarpeita: on myös erikoisalojen sanastoja, tesauruksia ja ontologioita (ks. esim. Fintossa olevat)
- ei mallinna maailmaa, vaan ennalta määriteltyjä sisällönkuvailutarpeita tavalla, jonka tulee palvella tiedonhakua

YSA:n vs. YSO:n tilanne 5/2014

- YSOssa päivitysviive – uudet käsitteet tulevat YSA:n kautta
- YSOssa monikielisyys (suomi, ruotsi, englanti)
- YSOssa kattava hierarkia ja YSO on käsitetasoltaan tarkempi, joskin hierarkisointityönsä on kesken (->12/2014)
- YSO on jo nyt tiedonhakuominaisuuksiltaan edellä
- YSA tuttu, YSO vieras

Esimerkki: *aura* YSAssa vs. YSOssa vs. sisällönkuvailussa

YSA : aura

Hakutulos: (YSA)

Käytettävä
asiasana: [aura](#)

Laajemmat
termit: [oireet](#)

Rinnakkaistermit: [okkultismi](#)

Kuuluu ryhmiin: [\[48\] Lääketiede. Anatomia. Fysiologia. Patologia. Tautioppi. Psykiatria. Hammaslääketiede. Eläinlääketiede. Farmasia. Kauneudenhoito. Hoitomenetelmät](#)
[\[50\] Kansanperinne. Perinnetieteet. Kulttuuriantropologia. Okkultismi](#)

Ruotsinkielinen
asiasana: [aura](#)

YSO: aura

KÄYTETTÄVÄ TERMI: aura (kooste)

TYYPPI

Käsite

KORVATUT TERMIT

aura

URI

<http://www.yso.fi/onto/yso/p23464>

Lataa tämä käsite SKOS-
muodossa:

RDF/XML TURTLE

VASTAAVA SUPPEAMPI KÄSITE aura (oireet)

aura (okkultismin ilmiöt)

aura (oireet)

← oireet

48 Lääketiede. Anatomia. Fysiologia. Patologia. Tautioppi. Psykiatria. Hammaslääketiede.

lääk. ennakkotuntu, enne, vars. epilepsia-kohtauksen ennakko-oireet

Kielitoimiston sanakirja

aura (symtom) (sv) , aura (symptoms) (en)

<http://www.yso.fi/onto/yso/p11613>

aura (okkultismin ilmiöt)

← kulttuuriset ilmiöt

okkultismi

50 Kansanperinne. Perinnetieteet. Kulttuuriantropologia. Okkultismi

okkultismin mukaan ihmisruumista ympäröivä, joskus värillisenä näkyvä kehä; myös astraaliruumiista

Kielitoimiston sanakirja

aura (ockulta fenomen) (sv) , aura (paranormal phenomena) (en)

<http://www.yso.fi/onto/yso/p11645>

Jippii!

Mutta, kun, sitten, lisäksi...

... > tekninen objekti > koneet > maatalouskoneet > maanmuokkaukoneet > aurat

KÄYTETTÄVÄ TERMI:

aurat

TYYPPI ⓘ

Käsite

Rectangular Snip

YLÄKÄSITE ⓘ

maanmuokkaukoneet

KUULUU RYHMÄÄN ⓘ

22 Maatalous. Maanviljely. Puutarhanhoito. Kotieläintalous

MUUNKIELISET TERMIT ⓘ

ploughs (en)

plogar (sv)

URI

<http://www.yso.fi/onto/yso/p20448>

Lataa tämä käsite SKOS-
muodossa:

RDF/XML TURTLE

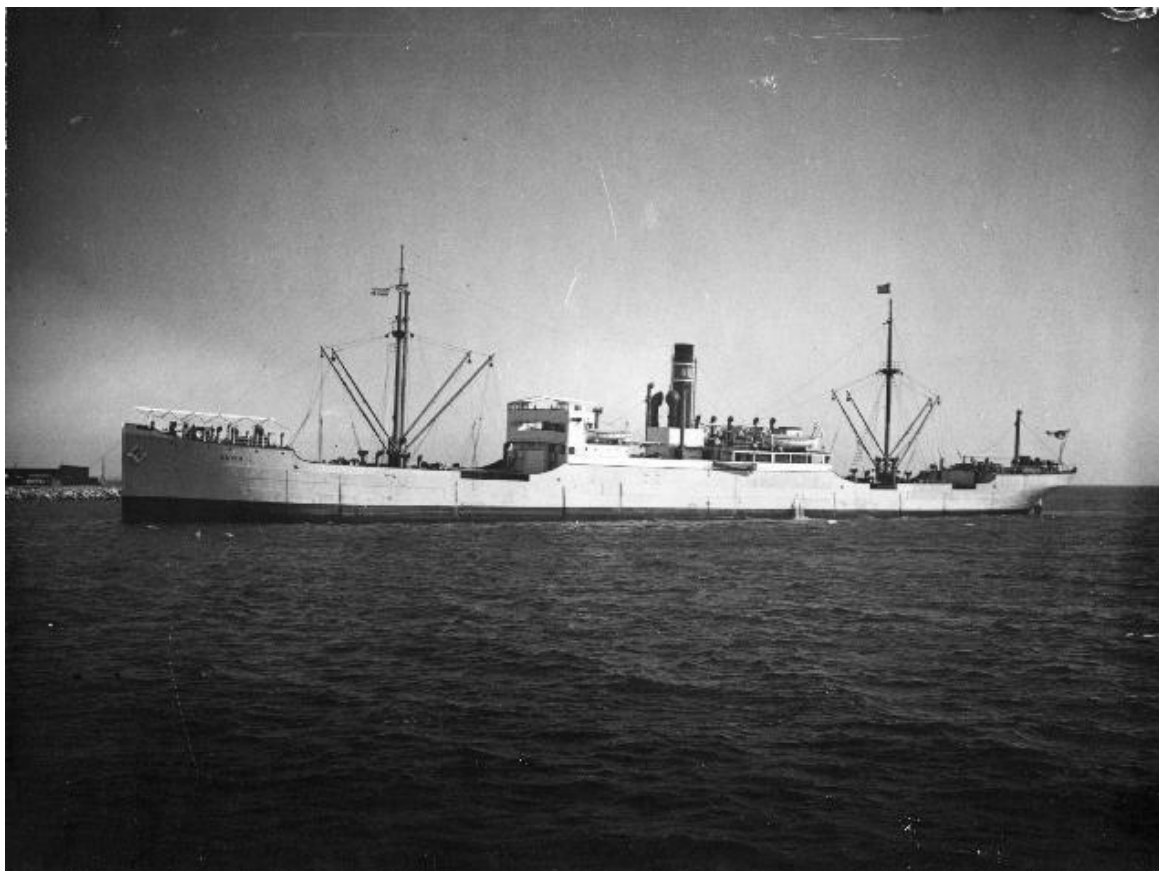
LÄHES VASTAAVA KÄSITE ⓘ

aurat @ ysa

plogar @ allars (sv)

Haku Finnassa: aura

(s/s Aura, Illiminsky Kurt. 1933 – 1942)

Asiasanahaku Melindassa:

Käytön tuki
Palaute
Opastus

Melinda

kirjastojen yhteistietokanta
bibliotekens samkatalog
Union Catalogue of Finnish Libraries

[Perushaku](#) | [Monikenttähaku](#) | [Tarkennettu haku](#) | [Selaus](#) | [Viitteet](#) | [Hakuhistoria](#) | [E-lehdet](#) | [Aloita alusta](#)

Hakutulos haulle: Asiasana (sanahaku)= aura - Viitteet 1 - 10 (yhteensä 221) - max. 5000

[Valitse kaikki](#) | [Näytä valitut](#) | [Poista valinnat](#) | [Muokkaa hakuja](#) | [Rajaa hakutulosta](#)

Lajittelu: ■ [Tekijä](#) ■ [Nimeke](#) ■ [Vuosi \(uusimmat ensin\)](#) ■ [Vuosi \(vanhimmat ensin\)](#)

- Mujeres en la dramaturgia mexicana / coordinadores editoriales Elena Madrigal y Alejandro Ortiz Bullé Goyri.**
Madrigal, Elena. México : Universidad Autónoma Metropolitana, Unidad Azcapotzalco, División de Ciencias Sociales y Humanidades, 2013.
Tekstiaineisto
- Hallintomallin vaikutus keskinäisten vakuutusyhtiöiden yritysjärjestelyihin : case Pohjantähti / Marko Seppälä.**
Seppälä, Marko. [Tampere] : Tampereen yliopisto, 2013.
Elektroninen aineisto
- Hallintomallin vaikutus keskinäisten vakuutusyhtiöiden yritysjärjestelyihin : case Pohjantähti / Marko Seppälä.**
Seppälä, Marko. [Tampere] : Tampereen yliopisto, 2013.
Opinnäyte
- Todellisuuden verho / Henri Tuomi.**
Tuomi, Henri. Helsinki : Aalto-yliopiston taiteiden ja suunnittelun korkeakoulu, 2013.
Opinnäyte
- Turun seudun alueellinen vesihuollon kehittämissuunnitelma 2011-2035 : tiivistelmä / Airix Ympäristö oy.**
Airix Ympäristö (yhtiö). Turku : Varsinais-Suomen elinkeino, liikenne- ja ympäristökeskus, 2012.
Tekstiaineisto

KANSALLISKIRJASTO

Sisällönkuvailun takuita

- User warrant: mitä termejä tiedonhakija todennäköisesti käyttää?
- Request warrant: minkä oletetaan kiinnostavan käyttäjiä, ilmentävän heidän näkökulmaansa?
- Literary warrant: mitä termejä esiintyy dokumenteissa?
- Aboutness: teema = mitä dokumentti käsittelee + reema = mitä uutta dokumentti sanoo teemastaan

aineistolähtöisyys ja käyttäjälähtöisyys

Jos eri sovellusalat ja niillä toimivat organisaatiot käyttävät tiedon indeksoinnissa **samoja käsitetunnisteita (URI) samoista asioista**, niin järjestelmien integrointi helpottuu.

JA JOS sanastotyössä huomioidaan erilaiset kielelliset tavat lähestyä samaa ilmiötä (synonymia jne) JA JOS avoimen linkitetyn datan idea otetaan myös järjestelmien suunnittelussa huomioon, **JA JOS sisällönkuvailu on laadukasta,**

NIIN hakutulosten laatu (saanti, tarkkuus) paranee!

Ontologioiden käytön moninaisuudesta ja tulevaisuusnäkymistä: Finto-palvelun sidosryhmien ontologiapalvelulle kohdistamat kehitystoiveet

URL: <http://www.doria.fi/handle/10024/94507>

Haastattelut: taustaa

- **Finto-palvelun sidosryhmien ontologiapalvelulle kohdistamista kehitystoiveista -> ONKI-projektin alkuvaiheen haastatteluraportti**
- **haastattelut 19.6.2013–7.11.2013**
- **kooste keskeisiltä käyttäjäryhmiltä kerätystä palautteesta, käytännöistä ja ideoista**

- **Haastatellut organisaatiot ja sidosryhmät ovat: Svenska YLE, YLEn Elävä arkisto, YLEn kirjastotietopalvelu, Brages Pressarkiv, Kirjasampo, Terveyden ja hyvinvoinnin laitos (THL), Julkishallinnon ontologian JUHOn laatijoita, Suomalaisen Kirjallisuuden Seura (SKS), Viikin tiedekirjasto, Helsingin kaupungin verkkopalvelu (julkisen hallinnon palveluontologia JUPOn käyttäjiä), Yritys-Suomi ja Museo 2015.**
- **KK:ssa Mirja Anttila ja Liisa Virtanen**
- **Sanastokeskus TSK:n edustaja Katri Seppälä**

Haastatteluteemat

- 1: Taustatiedot**
- 2: Sisällönkuvailu ja tiedonhaku**
- 3: Haasteet ja puutteet toimintatavoissa ja välineissä**
- 4: Ontologian käyttö ja tuntemus**
- 5: Tulevat tarpeet ja yhteistyö**

7.1. Sidosryhmien käytännöistä ja toiveista ja niihin vastaamisesta 1/2

- sisällönkuvailijat taustaltaan aiempaa heterogeenisempia toimijoita
- yleinen asenne myönteinen ja optimistinen
- linked open data -toimintamalli pitää sisällään ajatuksen siitä, että aineistoja voidaan yhdistellä yli organisaatorajojen
- asiasanastoista ei ole juurikaan siirrytty ontologioihin ja tehdyt ontologiat ovat jääneet käyttämättä
- kehittämisen ja käyttöönoton yleinen este resurssipula
- ontologioihin siirtyminen vaatii asennetyötä ja perehdyttämistä

7.1. Sidosryhmien käytännöistä ja toiveista ja niihin vastaamisesta 2/2

- Monet erikoisalajat miettivät omasta sanastosta luopumista, koska sille ei ole osoitettu kyllin resursseja ja/tai tulevaisuus resurssipulan johdosta huolestuttaa. Siksi olisikin erityisen tärkeää, että myös sidosryhmien vastuu olisi näkyvää ja tiedossa: Finto-palvelu tarvitsee monenlaista asiantuntemusta.
- ONKI-projektin tulee olla aktiivinen tiedottaja ja konsulttija, ja KOKO-ontologian ylläpidon konsepti on mietittävä tarkkaan ja tehtävä läpinäkyväksi. Keskeinen haaste konseptissa on, miten luoda prosessista kevyt ja sujuva, mutta kuitenkin sidosryhmät huomioon ottava.

Yleisiä haasteita

- **Käsitteiden nimeäminen ja selailtavuus**
 - konkreettinen eloton objekti; elollinen fyysinen kokonaisuus
 - kasvullinen luonti; koneellinen luonti; materiaalista luonti
- **Vieruskäsittekokonaisuudet eivät aina mielekkäitä**
 - keskinäinen toiminta
 - └ eläinrääkkäys, kosinta, kylmä sota, äänestäminen jne.
 - rakennelmat
 - └ bunkkerit, kasvilavat, koirankopit, vallit jne.
- **Assosiatiivisten suhteiden vähäisyys**
 - koirankopit ↔ koirat; kalastus ↔ kalastajat
- **Käsitteiden jakaminen vs. monihierarkia**
 - lapset (ikään liittyvä rooli), lapset (perhesuhteisiin liittyvä rooli), lapset (sosioekonomiseen ryhmään liittyvä rooli)

Hierarkisoinnin haasteita

- **Valinnoissa näkyy usein yksilöllinen tulkinta**
 - keskinäinen toiminta
 - └ ilmaisu
 - └ nauru
- **Käsitteitä on usein tulkittu kirjaimellisesti**
 - käyttö
 - └ ajankäyttö, huumeidenkäyttö, kielenkäyttö
- **Yläkäsite tuo usein yhteen alakäsitteitä, jotka eivät ole keskenään yhteismitallisia**
 - toiminnan johtaminen
 - └ orkesterin johtaminen, pedagoginen johtaminen, etäjohtaminen

Kieliasun tuomia haasteita

- **Kieliasu on usein vaikuttanut luokitteluun**
 - reaktiot
 - └ hylkimisreaktiot, kemialliset reaktiot, stressireaktiot
- **Kieliasu on vaikuttanut myös siten, että on luotu keinotekoisia käsitteitä (tiedonsaanti vs. ravinnonsaanti)**
 - saanti (kognitio) - saanti (muutos)
 - └ tiedonsaanti └ ravinnonsaanti
- **Käsitteisiin viittaavat kielikohtaiset termit tuovat esiin kielialueiden erot ja kirjaimellisen tulkinnan ongelmat**
 - tarvikkeet
 - └ lisätarvikkeet (*extra equipment*), pakkaustarvikkeet (*packaging materials*), taloustarvikkeet (*household supplies*)

Kestohaasteita

- **Rakenne?**
haastattelut: käyttäjät siirtyvät alhaalta ylös
- **Semanttisuus vs. funktionaalisuus?**
mikä dominoi?
- **Erilaisten diskurssien mahdolluttaminen YSOon?**
erilaiset ja uudenlaiset käyttökontekstit

Trendejä

- **Käyttäjälähtöisyys**
- **Diskurssien moninaisuus**
- **Haut yli palveluntarjoaja-rajojen : Ei tiedetä eikä välitetä siitä kuka palvelun ja datan tarjoaa**
- **Järjestelmien integroitavuus**

Trendien luomia haasteita

- käyttäjäanalyysi - mille käyttäjäkunnalle se luodaan
 - ympäristöanalyysi - millaiseen käyttöympäristöön se luodaan
 - funktioanalyysi - mikä on järjestelmän käyttötarkoitus
 - aineistoanalyysi - millaista aineistoa järjestelmällä kuvaillaan
- > **YSOtyössä tiedostaminen ja moninaistuvien tarpeiden osittainen priorisointi, erilaisten hakustrategioiden tukeminen, synonymia, opastavuus!**

Katso myös

- **YSO-työstä ja ONKI-projektista** julkaistuja artikkeleita, raportteja yms. URL: <http://wiki.helsinki.fi/display/ONKI/>

mm. ”Ontologioiden käytön moninaisuudesta ja tulevaisuusnäkökymistä: Finto-palvelun sidosryhmien ontologiapalvelulle kohdistamat kehitystoiveet” (Nykyri & Palonen 2/2014)

- Ohjeet miten liittyä **ONKI-postituslistalle**:

URL: <https://wiki.helsinki.fi/display/ONKI/ONKIIn+tiedotus>

- KK:n **Finto-ontologiapalvelu**: URL: <http://finto.fi/fi/>

- **Lappalaisen ja Suomisen esitykset** KK:n Sisällönkuvailupäivillä 25.3.2014: URL: http://www.kansalliskirjasto.fi/kirjastoala/luettelointisaannot/kuvailupaiivat_2014.html

Tulossa

3.9.2014 klo 10-15:30 ontologiaseminaari

(Kansallisarkisto, Tutkijasali, myös etäyhteys)

Tiedotetaan lähemmin mm. ONKI-projektin kotisivuilla mm. ONKI-postituslistan kautta

6.-7.11.2014 Informaatiotutkimuksen päivät

(Oulun yliopisto), esitelmäkutsu:

URL: <http://www.pro.tsv.fi/ity/index.php?Etusivu>

Kiitos! Kysyttävää?

Kuva: Wumo 26.2.2014, HS, © Mikael Wulff ja Anders Morgenthaler